

UMETNOST

MESEČNIK ZA UMETNIŠKO KULTURO

LETO IV.

1939 / 1940

IZDAJA BIBLIOFILSKA ZALOŽBA V LJUBLJANI

Umetniške priloge v IV. letniku:

Correggio (št. 5), Lojze Dolinar (št. 11 in 12), Fontainebleaujska šola (št. 8), Gojmir Anton Kos (št. 6), Ivan Kos (št. 2), Ludvik Kuba (št. 1), Miha Maleš (št. 3 in 7), Rembrandt (št. 10), Renoir (št. 4), Emanuel Vidović (št. 9).

S pesniškimi prispevki so zastopani z izvirniki in s prevodi: Ivan Cankar, Tine Debeljak, Engelbert Gangl, Maksim Gaspari, Cvetko Golar, Alojz Gradnik, Miran Jarc, Fran Levstik, Miha Maleš, Marjan Savinšek, Slavko Savinšek, Leopold Stanek in Janez Šubic.

II 58545

UREDILA MIHA MALEŠ IN MARTIN BENČINA

Natisnila Narodna tiskarna d. d. v Ljubljani

K A Z A L O

ČLANKI

Aleksander I. Zedinitelj — Govori	323	Dr. Ložar Rajko — Ob drobni plastiki Franceta Goršeta	235
Benčina Martin — O ilustriranju literarnih del	110	Dr. Ložar Rajko — Podobe M. Maleša	195
Benčina Martin — Risbe Iv. Cankarja	163	Maleš Miha — Kako je nastal Dolinarjev spomenik	331
Benčina Martin — Zaščita umetnin med vojno	25	Maleš Miha — Osmrtnica slikarju Francetu Koširju	67
Benčina Martin — Monumentalni spomenika	337	Dr. Mikuž Stane — Slovenski kipar Josip Urbanija na Dunaju	10
Bizjak Lojze — O umetnosti	273, 298	Dr. Mikuž Stane — Vtisi iz Italije	76
Chirico Giorgio — Impresionizem	264	Novák Arne — Baročna Praga	147
Churchill Winston — Peter Donat — Slikanje za zabavo	41, 84, 120, 144	Odbor za postavitev spomenika Viteškemu kralju Aleksandru I. Zedinitelju v Ljubljani — Proglas rojakom	340
Dr. Cvetko Dragotin — Umetnost in nacionalizem	304	Dr. Pipenbacher Josip — Spominu Viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja	326
Deset zapovedi za obiskovalce umetniških razstav	64	Pospšil J. — Mikulaš Galanda o svoji umetnosti	149
Inž. Hus Herman — Prostor za spomenik kralju Aleksandru v Ljubljani	335	Stadler Eda — Angleško slikarstvo	280
Huyghe René — Slikarska šola v Fontainebleauju	227	Stadler Eda — Razstava umetnic v Jakopičevem paviljonu	141
Kos F. K. — Beseda o razbitju plastike na Muzejskem trgu	21	Stadler Eda — Slikar Caspar David Friedrich	312
Kos F. K. — Dr. France Mesesnel: Janez in Jurij Šubic	16	Dr. Stelè Francè — Narodna in moderna galerija	175
Kos F. K. — Razstava kluba »Lada«	169	Dr. Francè Stelè — Srednjeveško zidno slikarstvo v Sloveniji	68, 108, 140
Kos F. K. — Rembrandt Harmensz van Ryn	291	Dr. Šijanec Franjo — Pogled na začetke francoskega impresionizma	99, 132
Kos F. K. — Slovenska ljudska umetnost — Panjske končnice	33	Venturi Lionello — Sodobna kritika in umetniško ustvarjanje	52
Kranjc Boris — O bibliofiliji in bibliofilskih izdajah	1		

SEZNAM PODOB

Beševič Milica	144	Kos Gojmir Anton	299
Cankar Ivan	164, 165	Košir France	66, 67, 169
Dolinar Lojze	70, 71, 343—358, 360—371, 377, 378	Kralj Mara	142
Dremelj Stane	141	Kralj Tone	302, 303, 304
Gaspari Maksim	171, 320	Kregar Stane	62
Gorjup Tine	94, 95	Ličenoski Lazar	272—279, 281—288
Gorše France	237, 239, 240, 241, 243, 245	Lubarda Petar	255
Humek-Trnkoczy Jela	143	Maleš Miha	46, 47, 126, 127, 131, 152, 160, 196—218, 224, 246
Hus Herman	118, 359, 373, 374	Marije francoske	307, 308
Jakac Božidar	14, 15	Marije Slovenske	306, 309
Jakob Karel	177	Mihelič France	78
Jakopič Rihard	107	Mitrinović Dragutin	88
Jama Matija	136	Osnutki za spomenik kralju Aleksandru I. Zedinitelju	375, 376, 378—380
Josić Mladen	251	Pajnič Dana	146
Jovanović Stanoje	252	Pažič Štefa	147
Kalin Zdenko	140		

Perić Jęfta	254	Fedotov A. P.	123
Petrović Č. Jelisaveta	253	Fontainebleaujska šola	52, 229, 231, 233, 234, 247, 248
Piščanec Elda	142, 268—271	Galanda Mikulaš	149, 150, 158
Pomoršac Vasa	89	Giorgi	317
Pregelj Mira	143	Giotto	17
Radočaj F.	256	Grant Duncan	159
Ravnikar E.	128	Greuell Arthur	56
Remec Bara	145	Grška antična živalska plastika	190
Sajevic Evgen	117	Hellich	250
Sajevic Ivan	170	Hugues Paul	91
Slovenska ljudska umetnost — Kera- mika	36, 37	Jakobi Ivanović Valerij	85
Slovenska ljudska umetnost — Kmet- ski domovi	154, 155, 157	Klee Paul	63
Slovenska ljudska umetnost — Panjske končnice	33, 34, 35	Korušin J. A.	153
Slovensko srednjeveško zidno slikar- stvo	68, 69, 109, 138, 139	Lagar Celso	51
Smrekar Henrik	192	Lavrin Nora	93
Stevanović Borivoje	168	Legueut	58
Stiplovšek Franjo S.	79, 80—83	Lemar	30
Stojanović Sreten	301	Leonardo da Vinci	72—75
Svečnjak Vilim	110—116	Lipschitz J.	221
Šantel Avgusta	176	Litovčenko A.	311
Šantel Henrika	174	Lurcat Jean	61
Šantel Saša	119, 175	Malfray	220
Šohaj J.	92	Manet Edouard	105
Šubic Janez	1—6, 8	Mati božja iz Reimsa	23
Šubic Jurij	38—45	Medio	223
Urbanija Josip	9, 10, 11, 13	Michelangelo	76
Vavpotič Bruno	172	Modigliani Amedeo	263
Vavpotič Ivan	173	Ney Lancelot	54
Vesel Ferdo	167	Nizozemska slikarska šola	53
Vidović Emanuel	260, 261, 262	Noyelle Pierre	50
Zajec Ivan	166	Pariški umetnostni spomeniki za časa svetovne vojne	25—28
Zuppa Antun	178—185, 187—189	Pejkov Asen	219
Backhuysen Ludolf	21	Perugino	125
Bellini Giovanni	22	Piacentini Marcello	31
Bertaux	266	Pimonenko K. N.	121
Briançon	32	Planson	59
Caravaggio	18, 19	Pcussin Nicolas	20
Ciegielsky J.	151	Raika	191
Cézanne Paul	313, 314, 315	Rapoport Natan	223
Chirico Giorgio	265	Rebousin Roger	319
Dam Cao Vu	222	Rembrandt	292, 293, 295, 296
Degas Edouard	137	Renoir P. A.	101, 103, 133, 135
Dem	221	Rodakowski	57
Donatello	77, 249	Rousseau Théodore	29
Dufeu Edouard	96	Sigrist	55
Dufresne Charles	24	Staikov Veselin	16
		Stepanov S. A.	87
		Soulas	60
		Watteau Antoine	267

IZ UMETNIŠKEGA SVETA

Poročila in ocene	28, 55, 88, 124, 156, 182, 220, 250, 284, 316
-----------------------------	---

UMETNOST

LETNIK IV. 1939/1940 — KIMAVEC

MESEČNIK ZA UMETNIŠKO KULTURO
UREDNIŠTVO LJUBLJANA POD TURNOM 5

1

število

Našim cenj. naročnikom in prijateljem

Tako smo srečno prišli v IV. letnik. Za svoj razvoj se moramo v prvi vrsti zahvaliti gmotni pomoči naših cenj. naročnikov in pa visoki kulturni stopnji našega slovenskega naroda, saj imamo revijo, ki je celo drugi večji in mogočnejši narodi nimajo. To nam tudi priznajo (Poljaki, Bolgari, Madžari, Slovaki in dr.).

Kot smo v zadnji številki III. letnika že sporočili, bo sedaj naša revija izhajala mesečno (ne več na dva meseca) in se kljub temu ne bo podražila (le za malenkost v toliko, v kolikor se je povečal obseg revije). »UMETNOST« bo sedaj izhajala redno vsak mesec in bo imela v vsaki številki preko 30 podob (slike v vseh tehnikah, kipe, arhitekturo), torej v vseh 12 številkah okrog 400 podob.

»UMETNOST« Vas bo torej seznanjala vsak mesec še nadalje v sliki in besedi z vsemi dogodki doma in po širnem svetu. Posebno pozornost bo posvečala domači in francoski umetnosti. Primerno Vas bo seznanila tudi z italijansko, češko, poljsko in bolgarsko umetnostjo, pa tudi z umetnostjo drugih bližnjih in daljnih narodov.

V »UMETNOSTI« bodo še nadalje zastopane vse smeri in vsi slogi vseh časov.

V »UMETNOSTI« Vas bodo seznanjali o vseh vprašanjih iz področja likovne umetnosti naši najboljši strokovnjaki: vseučil. prof. dr. Fr. Stele, kustos dr. Rajko Ložar, prof. dr. Fr. Šijanec, St. Mikuž, F. K. Kos in drugi.

V »UMETNOSTI« bo tudi v tekočem letniku zastopana lirika v izvirnikih in prevodih.

V »UMETNOSTI« se bodo obravnavala vprašanja o domači in tuji bibliofiliji, ex librisih in podobnem gradivu.

»UMETNOST« je tudi sorazmerno najcenejša, po opremi pa najlepša revija pri nas.

»UMETNOST« je s četrtem letnikom dobila dokončno in stalno obliko. Izhajala bo mesečno in sicer v dveh izdajah: na ilustracijskem papirju in na najfinejšem krednem papirju za umetniški tisk. Izvodi, ki so tiskani na krednem papirju, imajo v levem spodnjem oglu ovitka označbo »Umetniški papir«.

CELOLETNA NAROČNINA ZA 12 ŠTEVILK BO ZNAŠALA DIN 100.— ZA ILUSTRACIJSKI PAPIR, ALI DIN 130.— ZA UMETNIŠKI PAPIR.

Dovoljeno je tudi polletno plačevanje naročnine, to je din 50.— za 6 števil na ilustracijskem papirju, ali din 65.— za 6 števil na umetniškem papirju.

Ker izhaja »UMETNOST« že četrto leto, s tem dokazuje, da je potrebna in da uspešno vrši svojo nalogo, katero si je zadala in da so njeni prijatelji številni, ki znajo ceniti delo izdajateljev. Zato prosimo še za nadaljnje zaupanje in naklonjenost.

Priporočite »UMETNOST« svojim znancem in prijateljem, saj je »UMETNOST« revija vseh izobražencev.

Novi letnik »UMETNOSTI« se prične v septembru vsakega leta in konča v avgustu prihodnjega leta.

UREDNIŠTVO IN UPRAVA UMETNOSTI
LJUBLJANA, POD TURNOM 5

»UMETNOST« — mesečnik za umetniško kulturo — Uredništvo Ljubljana, Pod turnom 5
Poštno hranilnični račun št. 17.794.

Izdaja Bibliofilska založba v Ljubljani. Za uredništvo odgovarja MIHA MALEŠ v Ljubljani.
Tiskala Narodna tiskarna d. o. o. Ljubljana — Predstavnik Fran Jeran

Ludvik Kuba — Otrok — Olje

Janez Šubic — Rafaelovi poslednji trenutki — Oglje 1874 — Narodna galerija v Ljubljani

Boris Kranjc

O BIBLIOFILIJ IN BIBLIOFILSKIH IZDAJAH

Počasi te vodi k vitrini, in jo odklene. Zdaj vidiš prav dobro: uokvirjeno grafiko malega formata, dragocen kipec, ročno poslikan krožnik — in dve, tri vrste knjig, s hrbti proti tebi. Gostitelj odpira skrinjico iz hrastovine: v njej počiva udobno neka inkunabula. Potem jemlje po vrsti v roke knjigo za knjigo: vse so sami bibliofilski tiski, vezani v usnje ali pergament. Tu je Beardsley v Smithersovi založbi, risbe so reproducirane v zlati barvi na rdečkast papir — tu neki ilustrirani Boccaccio, izdan za subskribente... Wilde, Kierkegaard. Sledijo nemške edicije: resne in bogate, toda nekam suhoparne, nato francoske: ljubke, šarmantne, razkošne. — He, to so pa slovenski znanci: skromni, preskromni v opremi, a topli tiski, topli zato, ker so domači, ker so naši! — In čutiš: v tej omari, za temi šipami iz kristalnega stekla leži v vsakem teh »objets de vitrine« tudi kos lastnikovega srca! — Ta človek bo težko umrl, ker bo težko zapustil te knjige...

Ali naj iščemo predhodnice bibliofilskih izdaj v delu rokopiscev, ki so za vladarje, kneze ter višji kler prepisovali pikantne novele Boccaccia, F. Sacchetia, Poggia, Masuccia iz Salerna? — Ki so jim po znajdbi premičnih črk sledile tiskane izdaje malih naklad, opremljene z dobrimi jeklorezi, tiskane mimo cenzur ter v samozaložbah premožnih, perverznih a inteligentnih avtorjev, ki so se skrivali pod

Janez Šubic — Deklica z golobom — Akvarel ok. 1885
Narodna galerija v Ljubljani

izmišljenimi imeni ali pa ostajali anonimni in, kjer je bilo fingirano vse, namreč kraj, v katerem je delo izšlo, ter tiskar, če je vobče bil naveden? — Da! To se pravi: moderno bibliofilsko izdajo je rodila erotična literatura srednjega veka.

Ponatis Cancionera de obras de burlas provocantes al riza. Valencia 1520., ki je izšel leta 1841. ter v 110 izvodih: En Madrid, par Luis Sanchez (v resnici: London, Pickering) 1843, torej še s fingiranimi označbami, je že pravi bibliofilski tisk. Knjige take, namreč erotične vsebine so se kasneje tiskale z vednostjo cenzorja, toda samó za subskribente in že zaradi tega v majhnih nakladah (na priliko prva popolna izdaja Tisoč in ene noči, angleška ter v 10. zvezkih — Benares 1885, for private Subscribers only). Pridružili so se jim razni zasebni tiski. J. H. Eberts, bankir v Parizu, je v treh nadaljevanjih poslal med svet izvirne bakroreze po Freudenbergovih in Moreaujevih risbah (1774., 1776. in 1783. l.): Suite (Seconde Suite... ozir. Troisième

Janez Subic — Vprašanje Amorju — Olje 1881

me...) d'Estampes pour servir à l'histoire des mœurs et du costume des Français dans le dix-huitième siècle. 1774, monakovska založba Piper & Co. pa v 230 izvodih reprodukcije enajstih Toulouse-Lautrecovih litografij »Elles«. Kajpak, ilustracija je že odkraja igrala vlogo glasbe v operetnem komadu, pri teh izdajah — toda samostojne grafične mape že niso bile več redkost. A dandanašnji je izvirna grafika malone pogoj polnokrvne bibliofilske izdaje.

Klasike ne izdajamo v bibliofilskih edicijah: založniki ponatiskujejo njihove zbrane spise v velikih nakladah — a včasih posamezna dela. Često, ako so pesniki. Raje filozofske spise. Pač pa Luciana, stare španske in italijanske novele, pesmi kardinala Pietra Bemba, Villona, Paula Verlaina, trdeč: vera in spolna morala sta zasebni zadevi! Erotika je važna prvina človeških bitij. Naj ostanejo velika dela, podajajoča to področje, neznana, neznana zgolj zato, ker jih smatramo kot neprimerna za javnost? — Nekateri umetniki so vse svoje življenje fiksirani na religiozne motive, ko drugi po usodnem zakonu svojega značaja

Janez Šubic — Lastna karikatura — Risba 1885 — Narodna galerija v Ljubljani

nujno podajajo venomer nasprotno plat — da lahko doumejemo celotni obraz Življenja! Tiskamo jih v bibliofilskih izdajah, le za subskribente. Pravemu bibliofilu služijo v neke vrste znanstveni studij, a vsekakor mu niso navadni fetiši. Ilustracija ter nenavadna snovna vsebina sta torej elementa bibliofilske knjige: ta naj ima tudi bibliofilsko vsebino!

Pozneje so se tiskala v bibliofilskih izdajah tudi dela, namenjena knjigotrštvu, načelno torej javnosti; opomba: Samo za subskribente! je izostala, ko jo je zamenjala numeracija v tisku. Avtorji so jih bogatili s svojimi podpisi.

Kot bibliofilsko smatramo v glavnem knjigo, ki je izšla v omejeni nakladi, če je ta v vsakem izvodu točno navedena. Zatem dragocenejšo, po navadi nume-

Janez Šubic — Ženski polakt — Risba ok. 1883 — Narodna galerija v Ljubljani

rirano izdajo knjige, natisnjene sicer v običajni, to je veliki nakladi; dalje vsako knjigo, ki je izšla le v navadni izdaji, a se ji je zaradi nekih zunanjih okoliščin število ohranjenih izvodov zmanjšalo približno na število, v katerem izdajamo bibliofilske edicije. Kot primer take knjige z zgodovino navajam prvo izdajo Cankarjeve »Erotike«, a semkaj postavljamo vse starinske tiske, pri katerih igra včasih odločilno vlogo ohranjenost izvodov, če imajo široke robove in, če so ti še nerazrezani. Nadalje posamezne iztiske popularnih izdaj, ako so opremljeni z avtorjevim posvetilom ali avtogramom ali s podpisom katerekoli slavne osebe, potlej z izvirnim umetniškim »Ex - librisom«, še posebej, ako je bil last kake znamenite osebe. Izvodi, vezani v človeško kožo in slično, pri nas niso znani. Za tem knjižne izdaje kakega društva ali kluba, postavim, bibliofilskega, namenjene zgolj članom, še manj, da bi posameznik dal natisniti poljubno delo le v enem,

Janez Šubic — Ubežni kralj — Perorisba 1878 — »Zvona«

toda razkošno opremljenem izvodu, da bi ga potem posedoval edino on.

Bibliofilske knjige so vezane v usnje, pergament, zelo redko v platno, na priliko pri nas. Od papirjev je prav posebno cenjen orig. japonski Bütten, potem holandski (van Gelden - Bütten). Dragocen, nenavadno masiven, drobno rebrast je flamski papir, potlej angleški Velin (na katerem se — ne vem zakaj, tiskajo predvsem pornografske knjige), a tudi Antiqua, Rex, italijanski ter češki ročno zajeti papir in mnogi drugi. Skratka: od sodobne čistokrvne bibliofilske izdaje zahtevamo malo naklado, vsebinsko pomembnost — dobra izvirna ilustracija ji bo najprej povišala vrednost, ter čim bogatejšo opremo, tvorečo skladno celoto.

L. 1812., ko je prišla na javno dražbo v Londonu biblioteka Roxburgheškega vojvode, so prodali izvod prve izdaje Boccaccia iz l. 1472. za 2260 funtov sterlingov. Ta visoka vsota, dosežena za eno samo knjigo, je vzpodbudila nekatere angleške bibliofile, da so, združec se ustanovili poseben bibliofilski t. zv. R o x-

Ubežni kralj

(Glej ilustracijo Janeza Šubica)

Noč je temna, podkve jeklo kuje;
Glej, po gozdu kralj ubežen jaha,
'zgubil vojsko, 'zgubil zemlje svoje,
skriva se ko zver po lesu plaha.
Nima žene, hčere, ne sinova,
vse mu vzela vražna je sekira;
koča vsaka duri mu zapira,
spremljevalca nima pot njegova.

In zajezdi v gosto drevje lesa;
konj se zdrzne, noče delj bežati,
v stran zahrska, kvišku pne ušesa:
brezдно vidi pred seboj zijati. —
Kralj pa gleda in zastonj ugiblje;
s konja stopi, k veji ga priveže,
plašč pogrne, nanj ves truden leže;
sladki sen nad brezdnom ga zaziblje.

Dahnejo mu sanje v trudno glavo:
Stol kraljevi iz zemlje mu rase;
on pa seda nanj s častjo in slavo,
bogati, venčani, ko nekdanje čase.
Zida se nad njim poslopje širno,
razsvetljeno, v zlatu lesketaje;
stavijo se veže na vse kraje;
zunaj čuje straže hojo mirno.

Prebudi se bobnov ropotanje,
prebudi se grom trobent vojaških,
vstane ženket in ostrog rožljanje,
ide truma vojvodov junaških;
gre med njimi knez iz zemlje tuje,
ki mu hotel je deželo vzeti;
zmagan ide, z njim tovarši vjeti,
klanja se mu, silni meč daruje.

Zadonijo spet trobente glasne
in prikaže se obraz kraljice;
z njo sinovi, z njo so hčere krasne,
njej visoke strežejo device.
Tú gospoda kralju vsa zavpije:
»Bog ti slavo hrani čase večne!
Svetlim vnukom tvojim dneve srečne!
Hrum veseli po dvoranih bije.

Vzdihne v živih sanjah kralj: »Carujem!
Oh, podobe gledal sem neznane,
da ubežen skrivam se po tujem!«
V sanjah kvišku, kakor jelen plane;
hoče k svojim — roke širi — pada!
Meč z oklepom v dno brezdná brenkoče;
konj se strga, podkve vdár ropoče.
Krokotajo vrani iz prepada.

Janez Šubic — Samaritan — Olje ok. 1879.

burghe Club, sestajajoč se vsakega 13. julija, na dan obletnice te dražbe. Od tedaj je Anglija pradomovina bibliofilije. Znana Société des bibliophiles français v Parizu je bila osnovana 1820. l. — kratko: porajala so se enaka društva, posebno pogosto v Vel. Britaniji, kakršnega pa nimamo mi še 1939. leta. Pomislimo na to, in ga v našo korist ustanovimo čimprej.

Prvo moderno bibliofilsko izdajo je Slovencem ustvaril l. 1929. Miha Maleš (Rdeče lučke, luksuzna izdaja 1—100), Bibliofilska založba v Ljubljani pa podarila vsaj formalni polnokrven bibliofilski tisk, ko je izdala Sence — delo istega avtorja. A skoro za vse, ki jih je za zvrhano četrtino stotice, velja, da so bile natisnjene v preveliki nakladi ter premalo razkošno in vsebini primerno, torej harmonično opremljene. Zakaj namen je tudi bibliofilskih edicij dati najboljše v najlepših izdajah: umetnik, esteta in denar naj skupno ustvarijo bisere, ki bodo prednjačili, kazali smer, služili v izpodbudo vsej ostali knjižni produkciji. A pri tem upoštevajmo značaj del, ki jih izdajamo, ter naš temperament, in ne pozabimo naše ljudske umetnosti — in prej ali slej se bo razvil svojstven, čisto naš ter samo naš izraz, tisti izraz, po katerem že po taki knjigi spoznaš dušo naroda.

Bibliofilske izdaje so, to ponavljam, tesno spojene z izvirno ilustracijo, torej grafiko. Knjige izhajajo v preogromnih nakladah posebno pri velikih narodih, da

Josip Urbanija — Trn — Marmor 1930
Zasebna zbirka na Dunaju

bi jih sploh bilo možno opremiti, postavim, z izvirno ujedanko, izvirnim lesorezom ali linorezom. Časih si pomagajo z reprodukcijo, ki pa nikoli ne more doseči umetniške sile in lepote, a predvsem materialne vrednosti originala. Ker se v bibliofilskih tiskih uporablja v ta namen zelo dober papir, grafike odtiskujejo z izvirne plošče in posebej, ter šele nato vstavijo v knjigo, in se kliše ne preobremeni s številom odtiskov, so pa tukaj ti odlični. Bibliofilski tiski so torej propagatorji izvirne umetniške grafike — nobeno čudo, da je med bibliofili tudi mnogo zbirateljev izvirnih grafičnih listov! Dandanašnji že lahko izbiramo, dajajoč prednost z izvirnimi ilustracijami obogatenim bibliofilskim izdajam: dokaz, da so v tem pogledu nekatere založbe pravilno doumele poslanstvo ter namen bibliofilskih izdaj.

Zaradi posebnega, tajnovitega čara, ki veje iz njih in znanega le bibliofilom po srcu, zaradi vseh okoliščin, katere cenimo pri njih, jemljemo take knjige v roke z nekako pobožnostjo, z ljubeznijo slično ljubezni, ki jo mlada mati čuti do prvorojenčka. Koliko čustev nas navdaja ob tem: radost, zadovoljstvo lastnika, ponos — a predvsem ljubezen! In to ljubezen razširimo na vsako še tako skromno knjigo. Pravi bibliofil ima svoje ljubimce spravljene posebej, v vitrini, toda poseduje tudi pet sto, tisoč drugih knjig, navadnih izdaj. Mar ni tudi v tem njihovo poslanstvo, ker nam te knjige vcepljajo smisel za lepoto, delajo iz nas estete!?

Josip Urbanija — Družina — Marmor 1926
Zasebna zbirka v Chicagu

Stane Mikuž

SLOVENSKI KIPAR JOSIP URBANIJA NA DUNAJU

Obiskovalca narodnega muzeja, potem ko je prišel po stopnišču v prvo nadstropje, nehote pritegne pogled na dve mogočni skulpturni kompoziciji, nahajajoči se ob vhodu v razstavno dvorano. Napis, ki ga prečita na podstavku, mu pove, da je avtor tega dela kipar Josip Urbanija. Če gledalec ni doma v hiši naše umetnosti, bo sicer občudoval mogočne oblike teles, umno premišljeno skupino, živahno in razgibano vsebino, ime samo mu pa ne bo bog ve kaj povedalo. Če pa spremlja prebujanje naše moderne od »dobrih starih« časov sem, pa mu bo avtorjevo ime prešlo mimo duhovnih oči kakor lep spomin. Spomin na tople, domače predvojne čase, tako lepo idealizirane n. pr. v starem »Domu in svetu«. Nekje daleč v Port Arturju so se takrat Rusi bili z Japonci, naslikana sta »Varjag« in »Korejec« v hudi bitki z japonskimi ladjami, vrste se slike Vereščagina, Rjepina, Šiškina. Potem izhaja »Pod svobodnim soncem«, v »Žaru juga«, pisatelji si vzdevajo ruske priimke in Fr. Dobnikar riše svoje eterične ilustracije. In med listi srečaš tudi ime našega umetnika. Na oblakih se prikazuje Mati božja z Jezuščkom, nad njo angelske glave, pod njo pa klečita svetniški postavi. Vse rahlo idealizirano, nekak moderni »barok«, v kolikor so postave in draperije slikovito razgibane in se v idealiziranih obrazih izživlja toplo religiozno čustvo. Tak je Urbanija v tem času in s svojo osebnostjo lepo dopolni podobo našega takratnega kulturnega okolja.

Rojen je bil v Ljubljani l. 1877. Kasneje se je pri svojem redniku kiparju Grošlju oprijel kiparstva. Za njega je izvršil več kompozicij večinoma nabožnega znača-

Josip Urbanija — Mati — Hruška 1939
Zasebna zbirka na Dunaju

ja. Tako kip »Vstajenja« za škofjeloško mestno pokopališče, relief sv. Alojzija za stranski oltar v cerkvi Device Marije v Polju, pendant sv. Družine istotam (osnutek), dalje v isti cerkvi reliefe v atiki in sicer: sv. Cirila in Metoda, ter sv. Mohorja in Fortunata. Tudi angeli na nastavku velikega oltarja so njegovo delo. Za župno cerkev v Loškem potoku je izvršil relief Matere božje sv. Rožnega venca; Immaculato in dva kerubina pa za Al. Progarja. V tem času je nastala tudi skupina: »Tolažnica v zadnjem boju«, ki se nahaja v Narodni galeriji. V letih 1906 do 1914 je bilo veliko del reproduciranih v »Domu in svetu«, v tem času sta nastali tudi muzejski plastiki. Med svetovno vojno je napravil spomenik padlim vojakom za sarajevsko vojaško pokopališče. Poslej se je umetnik preselil na Dunaj, kjer je že nad dvajset let živahno delaven. Dela iz tega časa hranijo dunajske cerkve, tudi domovine ni pozabil (tri plastike za zavod križark v Mali Loki pri Ihanu), profana plastika v zasebni lasti pa je segla prav do Amerike.

Tak je v grobih črtah obris življenja in umetnostnega delovanja kiparja Josipa Urbanije. Če pogledamo na njegovo umetnost s slogovnega stališča, moremo ugotoviti, da se lepo ujema s poetičnim realizmom, ki ga je tistikrat vsa naša literatura polna. Ko že navajam primere, se namenoma ustavljam ob tedanjem literarnem ustvarjanju. Kajti vsa zgodnja Urbanijeva umetnost ima na sebi nekaj literarnega, nekaj širokega pripovednega. Če postavimo to plastiko med velike slogovne skupine, bomo torej rekli, da umetnik noče obnavljati le vidne narave z vsemi njenimi posameznostmi, da pa tudi ne misli na njeno deformacijo, marveč da naravne vzorce poveže s pomočjo zanimive, miselno bogate vsebine v nove

Bela golobica, cerkev svete Ane
čez gozdove gledaš, brda in poljane,
romarje pozdravlja zvon iz tvoje line,
vabi jih in kliče k sebi iz doline.

Bela golobica, tvojih lin zvonjenje
mi v spomin obuja mladih dni trpljenje,
romal sem v strmine, v srcu misli žale
cilje vse in nade so mi pokopale.

Cerkev svete Ane so objele zarje
zlatega baroka slike in oltarje,
orgle so zapele, radost zaigrala,
mene težka misel v tla je poteptala.

Maksim Gaspari

estetske in umetnostne podobe. Poglejmo »Tolažnico v zadnjem boju« (Nar. galerije). K umirajočemu vojaku se sklanja usmiljenka, da mu proži zadnjo pomoč. V ozadju zvesti konj vojakov. Vsi ti rekviziti, zlasti pa dejanje samo, ki je epično bogato, so uglašeni v eno samo smer, namreč da gledalec čustveno podoživi ves prizor; smrtni boj mladeničev, ki je dal za domovino svoje najdražje, etično nepoporečno delo tolažnice in kot močan čustveni apel na gledalca: zvesta žival, ki ni v tegobi zapustila svojega gospodarja. Bogata pripovedna snov, ki se vsebinsko strne v apoteozo junaštva in karitativne dobrote in prav zato spominja na onodobno literaturo in menim, da ne bi bilo težko najti vzporednice v njej.

Podobno misel izraža tudi muzejska plastika (»Voda«). Herkulski možak je dvignil skalo iznad studenca, da more žena do vode. Zopet »literarno« široko ozadje, ki je skrito v sicer skromnejši snovi. Morda misel, ki bi jo čestokrat srečali v tedanjem slovstvu, ki se rado bavi s problemi odnosa moža do žene, morda celo malo naravoslovno pojmovano: mož, ki ga je sama fizična sila, pomaga svoji šibkejši tovarišici skozi zapreke življenja. L. 1910. je nastala plastika »Napad«. Gol mož se s skrajnim naponom moči bori proti napadalcu — hobotnici. S formalno analitičnega stališča je ta plastika mnogo bolj realistična kakor prejšnja. Telo moža je pojmovano kar se da naturalistično, vse anatomske posameznosti so skrbno prepisane z modela, da, zdi se, da je ta skrajni fizični napor samo zato tukaj, da je dana kiparju možnost preciznejšega anatomskega študija mišičevja. Vendar pa je v tem primeru prav eksotični motiv sovražnika — polipa tisto, kar plastiko poveže s prejšnjim literarnim okoljem. L. 1914. je nastal »Sejavec«. Upodobljen je gol koščen mož, v pozi sejalca, preko ramen mu pada plašč, ki se vije ob nogah in mu sega do tal. V naročju drži kače in jih z desnico seje. Vsebinsko je kip — glede na leto, v katerem je nastal — povse jasen in kakor

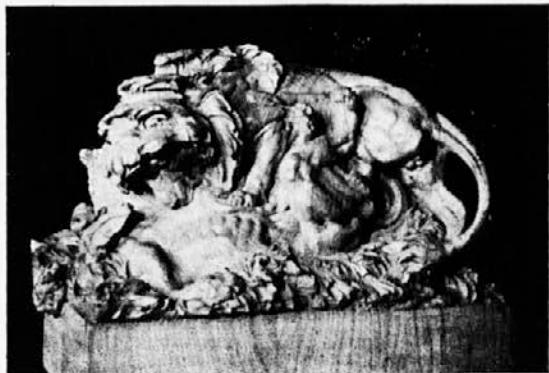
Pesem

O kak si lepo jesensko nebo
kako tužna je duša moja
vse je veselo jasno svetlo
le v srcu razsaja vihar mi dušnega boja
zopern mi je svet sit sem življenja
Nesreča mi je do verha prikipela
Izginil je up z njim želje vroče
Živet več tako ni mi mogoče.
Srce razjeda obupa mi strup
Zatorej zame ni več zadovolnosti sreče
Vlegel v travo se bom nepokošeno
Vlegel se med vele, suhe cvetlice
med travo rujavo posušeno
Bodite v smrti mi tovarišice.

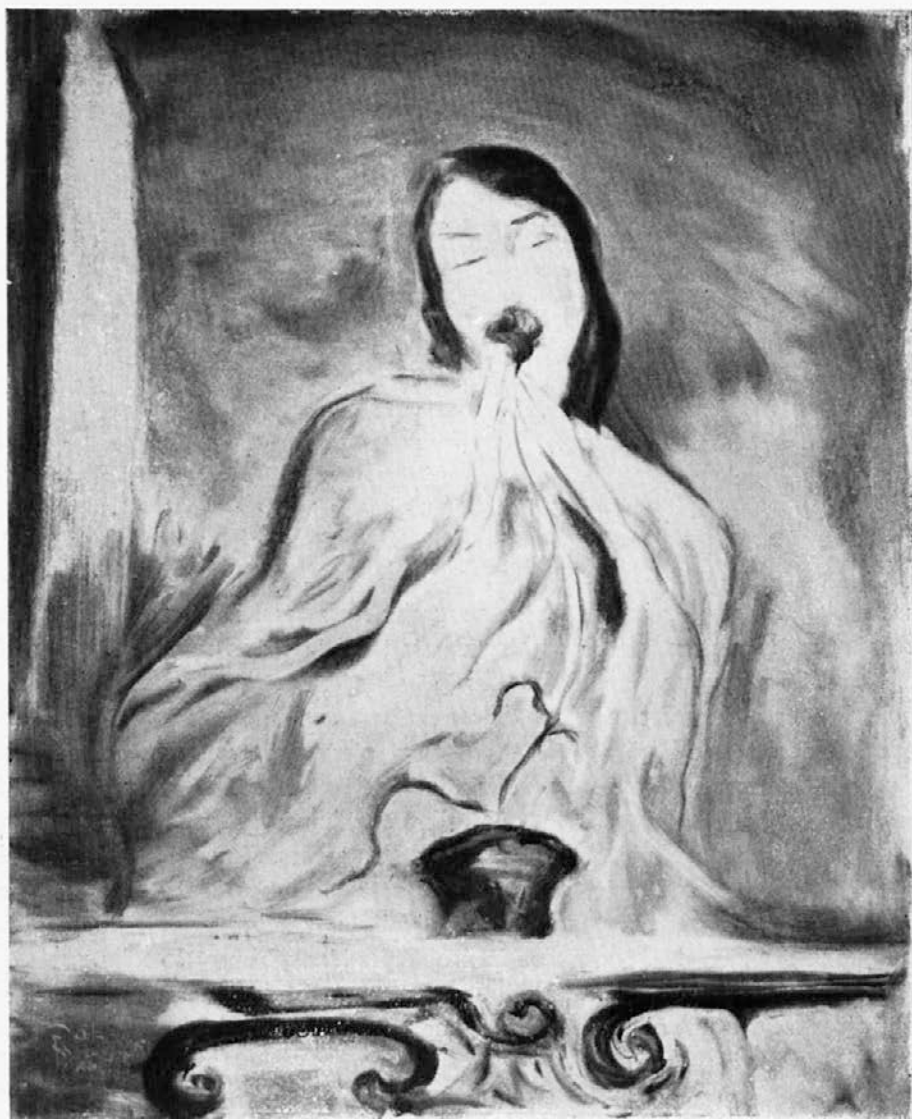
Pesem je nastala v Kaiserlauternu, malo pred Janezovo smrtjo, ki ga je odrešila 25. aprila l. 1889. Napisal jo je na kos skicirnega papirja.

ostala plastika miselno in čustveno neznansko zgovoren. Dobro vemo, da je ta koščena postava z mefistovskim obrazom sin temé in da so semena ki jih izroča zemlji, rodila strahotne sadove. Vendar je ta kip še v nečem novost. Videli smo, da se snovno vrši v Urbanijevem delu nekaka koncentracija in v tej plastiki je dosegla nekak višek. Spričo nje bi mogli to stanje v njegovem umetnostnem razvoju označiti za *simbolizem*, ki je v nemški umetnosti bil v razcvetu in tip »sejalca« močno spominja na postave iz F. v. Stuckovega inventarja.

L. 1922. je nastala skupina »V naravi« (les). Še je, sodeč po naslovu, živa želja po filozofskem moraliziranju, ali bolje gledanju na svet. Kip predstavlja dvoje levov, ki sta se spoprijela v zagrizenem dvoboju. Vendar se zdi, da je glavni poudarek namenjen rešitvi formalnega problema, ki je sicer spričo tako zapletene skupine (snovi) težaven. Na mesto naturalističnega obdelovanja detajla se zdi, da je stopila želja po rahlem stiliziranju, kar je naposled za čas, v katerem je delo

Josip Urbanija — V naravi — Hrast 1922
Zasebna zbirka na Dunaju

Božidar Jakac — Poljub — Monotipija

nastalo, povsem razumljivo. Skupina »Trn« iz l. 1930. predstavlja novo gledanje na umetnostna vprašanja v razvoju Urbanijeve umetnosti. Snov je stara, rekli bi predvojna. Satir izdira trn dekletu, menda nimfi. Večji je sedaj poudarek na obdelavi teles, toda ne več v iskanju detajlov, marveč v pozornosti do celotne figure. Poglejmo le satirjevo telo in ga primerjajmo s »Sejalcem«, da vidimo, kako se sedaj pojmujejo telesne partije vse bolj v ploskvah. Letos (1939 l.) je nastal portret gospe inž. Führerjeve (les). Dobra portretna skupina, ki predstavlja mater z otrokom v naročju, nam lepo predočuje kod je potegnjena za sedaj meja v razvoju umetnosti našega kiparja. Še doslednejše se realistični detajl umika ploskovitemu,

Božidar Jakac — Moja sestra — Risba

sumaričnemu pojmovanju predmeta in mesto slikovitega načina obdelave se jasnejše razvije linija. Obrazi upodobljencev so rahlo idealizirani, vendar se individualne posebnosti modelov dosledno uveljavijo.

Kakor rečeno, tu teče meja umetnostnemu razvoju našega rojaka Josipa Urbanije. Naj pričujoče vrstice nekoliko pripomorejo k spoznavanju njegove umetnosti, obenem pa naj služijo v skromno oddolžitev tihemu in vdanemu slovenskemu kulturnemu tvorcu.

Veselin Staikov — Obdelovanje konoplje — Lesorez

FRANCE MESESNEL — JANEZ IN JURIJ ŠUBIC

Lanskoletni zelo uspešni razstavi del obeh bratov Šubicev je sledila letos monografija življenja in dela izpod peresa umetnostnega zgodovinarja prof. dr. Fr. Mesesnela. Na podlagi dolgotrajnega študija in kritične obdelave vseh virov ter stilne analize vseh del je uspelo avtorju v razmeroma kratkih, a jedrnato jasnih besedah prikazati življenje in delovanje obeh bratov od njunega početka v očetovi delavnici do prezgodnje odložitve čopiča, ne da bi utegnila popolnoma zaključiti svoje delo. Neprestanemu njunemu razvoju k izpopolnitvi je sledil avtor. Vso snov je razdelil v posamezna poglavja; skupno obravnava njuno domače življenje, šolanje v domači očetovi delavnici in še prvi pouk pri Wolfu. Zdaj se njuna pot loči, Janezovo življenje označujejo naslovi poglavij: Italija, Dunaj in Praga, Kaiserslautern, dočim najdemo pri Juriju naslove: Dunaj, Bosna in atensko leto, Pariz. Toda to niso zgolj imena mest in dežel, kjer umetnika živita in delata, to je obenem tudi že karakterizacija in v nemali meri stilna oznaka njunega dela. Pri tem so bili gotovo odločilni tuji vplivi, katere sta v posameznih mestih doživela, toda njuno delo ni samo niz vplivov, marveč mnogo bolj iskanje in hrepeneje po osamosvojitvi in po najdbi lastnega dovolj sodobnega sloga, ki bi odgovarjal vsem zahtevam, osebnim kot časovnim. Oba izhajajoča iz tradicionalne očetove delavnice, čta se te podlage le počasi otresala. Janez je svojo prvo dobo še celo hotel spraviti v sklad z njo, le da je imel namen ustvariti visoko kvalitetna dela. Idealu šolanega cerkvenega slikarja je posvetil prve čase svojega ustvarjanja, česar mu Italija ni mogla nuditi ravno premalo. Pri tem svojem delovanju doseže višek svojega razvoja v akademskem realizmu ravno z delom, ki mu je prineslo grenko razočaranje in odvrat

Ljubljana 1939. Izdaje Narodne galerije. Založba Ivan Grohar.

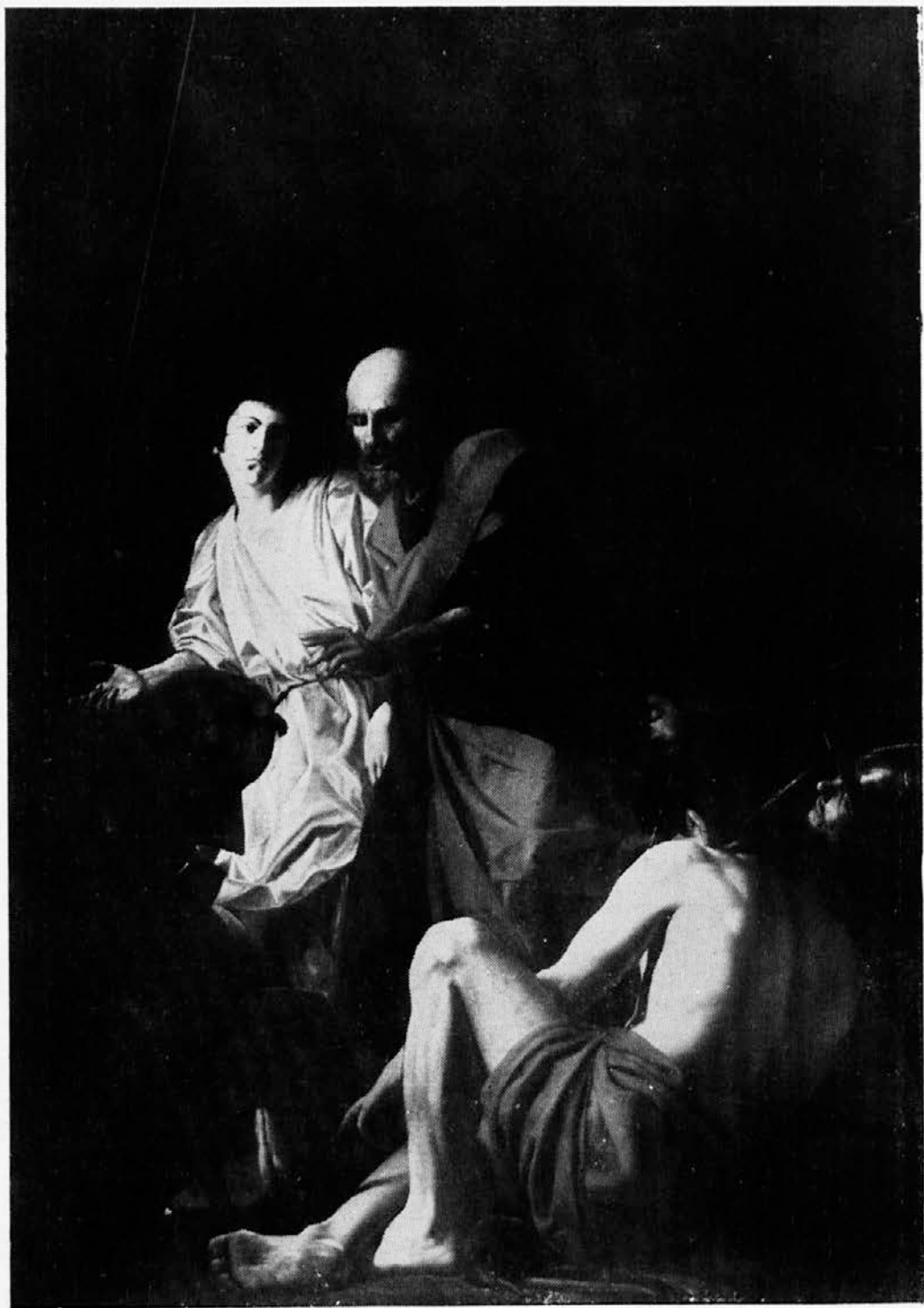

Giotto di Bondone — Zadnja večerja — Freska v Padovi

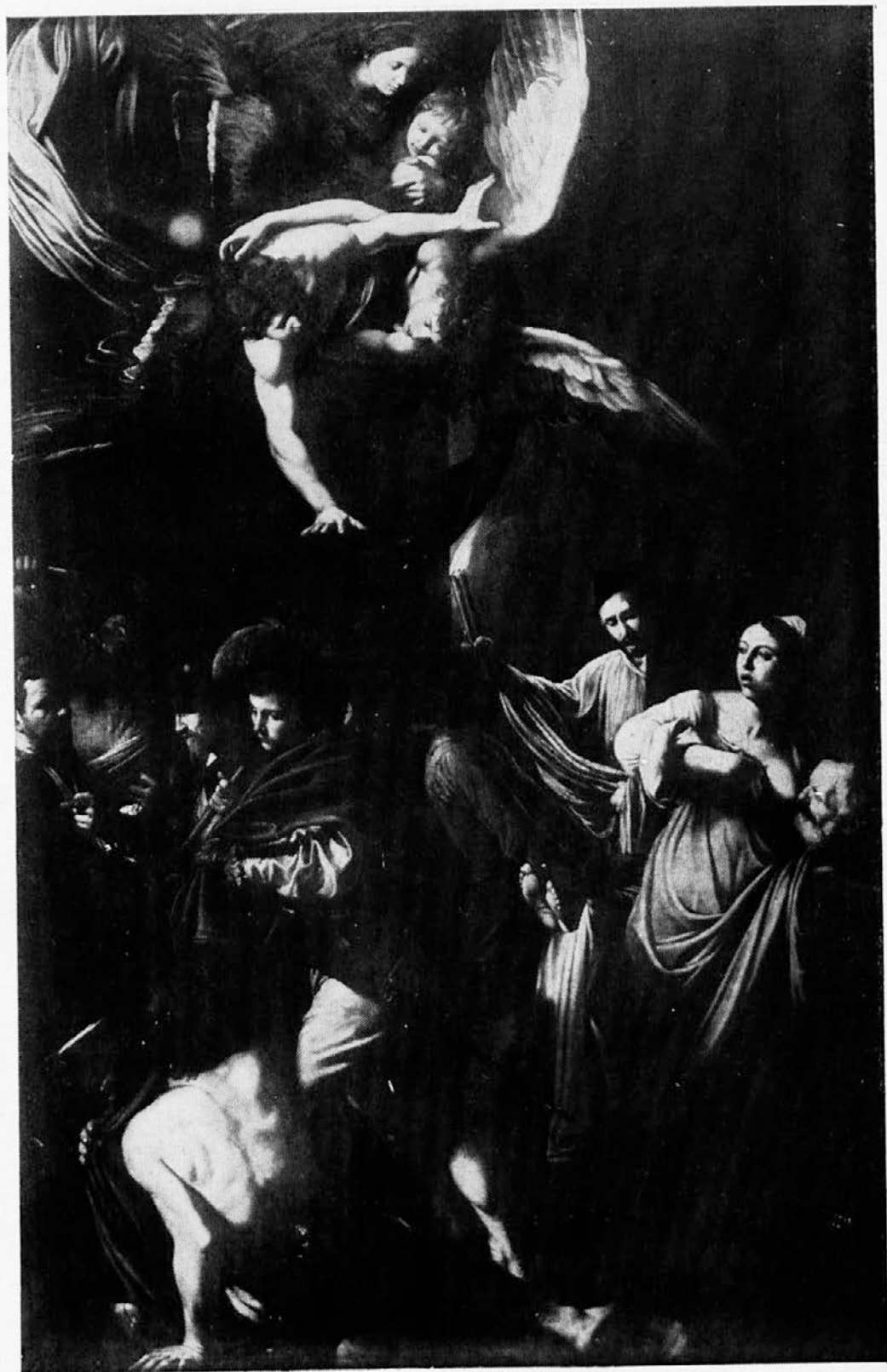
od prvotnega ideala. Oba sta delala cerkvena dela v glavnem še naprej v duhu stare delavnice in jih samo obogatila z novimi pridobitvami. V pokrajinah in portretih pa moremo zato, najti mnogo več samolastnega, opazovati pa moremo tudi, kako sta zasledovala nova stremljenja ter živela in delala s časom. Novi problemi, nove naloge in nove rešitve se pojavljajo v njihovih delih. Ekstremnim strujam se nista pridružila, ker sta bila v domačo tradicijo preveč navezana.

Od obeh bratov je za razvoj slovenske umetnosti važnejši Jurij, kateri je po svojem temperamentu, še bolj pa po pariški okolici poklican k temu, da prinese novotarje k nam. Janez je mnogo bolj umirjen, pa tudi preveč navezan na domačo tradicijo, poleg vsega pa še razočaran in zagrenjen radi nerazumevanja, da takrat, ko bi mogel začeti svojo delavnico in šolo v Kaiserslauternu, nima več zaleta ter prekmalu usahne. Jurij je mnogo bolj nemirne narave, nikjer se ne more ustaliti in nikamor vezati. Mnogo bolj je nosil v sebi tla za uspešnega modernista in da ni zašel popolnoma med revolucionarje, je kriva le prevelika navezanost na domačo podlago in izročilo, s katero namenoma ni hotel pretrgati. Problemi zraka in svetlobe, kakor tudi delanje po naravi, se pojavljajo pri njem in ravno v tem uvajanju novih nalog in stremljenj je njegova večja važnost. Čeprav ravno radi svoje narave ne pride do lastne delavnice, vendar ustvari podlago in vmesni člen do naših impresionistov.

Razlika njunega značaja obenem z razliko ozračja, v katerem živita, tvori tudi razliko v njunem slogu. Eksaktna solidnost poleg bogatega prijetnega kolorizma je podlaga Janezovim delom. Mnogo večjo svobodo in pojavljanje novih vprašanj zraka in svetlobe ter razkrojanje barv pa najdemo pri Juriju. Oba pa delata v realističnem načinu, iz katerega sta izšla in kjer sta iskala prve nauke, klasicizem in pozneje romantika tvorita osnove njune umetnosti. Teh osnov se zopet bolj otresa Jurij, ki pa kljub temu pusti končno besedo drugim. Svojega dela nista končala, prezgodnji konec ju je ustavil na sredi in nakazana nova pota v njuni pozni umetnosti bi gotovo doživela še večji

Caravaggio — Osvobojenje sv. Petra — Olje — Cerkev Pio Monte della Misericordia — Neapelj
 Caravaggio — Dobra dela usmiljenja — Olje — Cerkev Pio Monte della Misericordia — Neapelj ➔

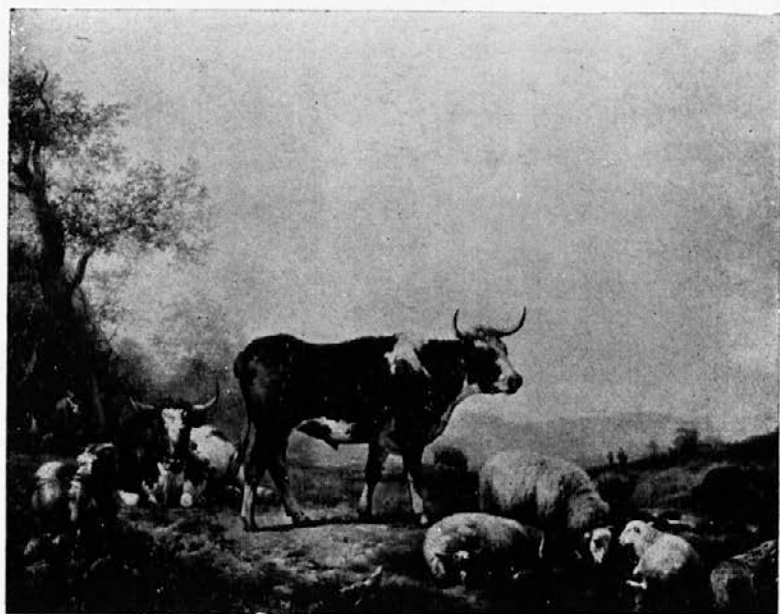
Nicolas Poussin — Umor betlehemskih otročičev — Olje — Petit Palais v Parizu

razmah. Toda to je bilo prepuščeno drugim. Posebna važnost njenega dela pa leži v poslanstvu, katerega sta opravila kot začetnika moderne pri nas. Novo ero naše umetnosti sta začela onadva, v tem je pomen njenega dela in radi tega je knjiga dobrodošla, ker tvori za nadaljnje razumevanje moderne umetnosti koristen uvod.

Ker se je pisatelj izogibal prevelikemu učenjaštvu in je raje ostal pri enostavni, jasni dikciji in opisovanju, bo knjiga prav dobro mogla pripomoči do boljše vzgoje okusa k pravi umetnosti. Pripomniti je treba, da je življenje, delovanje in mišljenje opisano v lepem slogu, na podlagi ohranjenih pisem in izročil (v tem spominja na leposloven roman o delovanju slikarja van Gogha, ki tudi iz pisem črpa besede in misli za razgovore, debate in opise življenja), dela pa so umetnostno dobro opisana in razložena ter tvori opis kašipot k pojmovanju in razlaganju umetnosti. Pisatelj je prikazal lep primer dobre umetnostne monografije.

Vrednost knjige je še povečana s številnimi reprodukcijami del, posebno pa imamo z velikim številom barvnih reprodukcij boljšo predstavo barvnega izgleda posameznih slik, kar je za razumevanje modernega slikarstva neobhodno potrebno. Poleg poučno vzgojnega pomena je knjiga še reprezentativne zunanosti in priča o visoki stopnji književne kulture pri nas. Toliko enakovrednih pogojev se je znašlo pri enem samem delu, da mora človek občudovati oba umetnika, izraziti priznanje pisatelju in pohvaliti opremo.

F. K. Kos

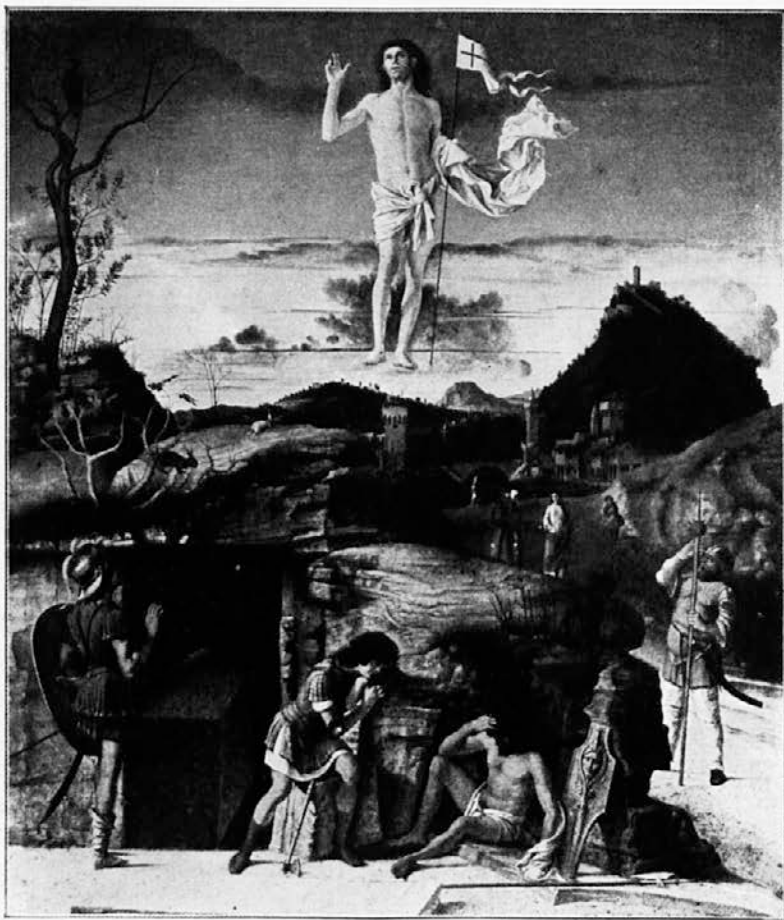

Ludolf Backhuysen — Krajina — Olje — Muzej Pescatore v Luxembourg

BESEDA K RAZBITJU PLASTIKE NA MUZEJSKEM TRGU

Pred približno mesecem dni se je pojavila na Muzejskem trgu plastika v umetnem kamnu, predstavljajoča poprsje žene, ki z desno objema glavo krave, v levici pa ima otroka v povelju in snop žita. To plastiko je tja postavila Mestna občina ljubljanska in je bila prvotno mišljena kot dekorativna vrtna plastika, ki bi se mogla enako nahajati v drugem javnem parku ali pa na vrtu kakega privatnika. Delo je napravil France Kralj v slogu, odgovarjajočem plastiki »S polja« z zadnje razstave. Grobi naturalizem brez lepinskih detajlov je glavna formalna oznaka dela, ki ima določeno misel za podlago, drugače pa spominja na primitivizem, katerega najdemo mnogo na sličnih ljudskih plastikah. Grupa je bila dobro komponirana v trdno povezano grupo, plastičen blok stožca. Umetnostno stvar torej ni bila ravno odklonilna, čeprav smo že videli tudi boljše Kraljeve plastike, imela pa je nekaj na sebi, kar povprečnemu lepotnemu ljudskemu okusu prav gotovo ni moglo ugajati.

Takoj s pojavom te plastike se je oglasila v delu dnevnega časopisja »strokovna kritika«, seveda odklonilno. Tej kritiki so sledili še drugi podlistki in poročila, ki so imela namen osmešiti in odkloniti delo. Iz vrtna plastika je nastal naenkrat spomenik slovenski ženi, ker predstavlja plastika simbol slovenske žene. Neprestano so se oglašali duhoviteži na račun te plastike in smešenje in blatenje že ni več kazalo samo na umetnika, ampak je imelo svoje korenine drugje, kar z umetnostjo nima nič več skupnega. Na podlagi teh raznihotic se je na umetno

Giovanni Bellini — Vstajenje Gospodovo — Olje — Berlin

insceniran način ustvarilo javno mnenje, ki je bilo seveda absolutno odklonilno; zakaj ni težko uganiti. Slovensko ženo so začeli zagovarjati in braniti ljudje, ki jim je slovenstvo deseta briga in samo dobrodošel ščit. Ta pritisk tega javnega mnenja je bil tako silen, da se je iz te užaljene in razžaljene množice morala najti skupina »žen«, — vsaj tako so se podpisale — ki je izrabila temo noči in razbila figuri obraz in pustila na podstavku napisan memento za v bodoče. Pozneje so razbitine kipa neznani barbari še polili s črno tekočino in pustošenje je bilo popolno.

Takšen je bil zgodovinski razvoj dogodkov okoli te plastike. Brez ozira na plastiko samo bi hoteli opozoriti na posledice tega žalostnega pojava barbarstva pri nas. Slučaj razbitja moramo gledati kot precedenčni slučaj in ne kot osamljen pojav. Videti moramo v tem klice pojava, ki ni zrasel na domačih tleh, ampak je prinesen od drugod. Sistematična gonja, izvedena z vsemi mogočimi sredstvi, doseže svoj učinek v ustvaritvi javnega mnenja. V tem moramo gledati prvo nevarnost nesvobodnega ustvarjanja, katero bo v bodoče odvisno le od pri-

Matí božia z Jezuščkom iz XIV. stol. — Reims

Charles Dufresne — Osnutek naslonjala za kanape — Karton

jazne naklonjenosti in osebnega gledanja takih nepoklicanih kvasikritikov omejenega obzorja. Še bolj nevarno pa je drugo dejstvo, namreč razbitje kipa. Kajti na ta način bo mogoče odstraniti s silo dela, ki nekaterim niso povšeči, bodisi da jih je delal nesimpatičen umetnik ali nasproten umetnik, bodisi da predstavlja umetnina smer, ki je drugačna od miselnosti teh nasilnežev. Nasilje bo začelo diktirati umetnosti in kar se je danes zgodilo enemu, se more zgoditi jutri vsakemu izmed sodobnih umetnikov, kajti nek kamen spotike je mogoče najti pri vsakem. Te metode in ta način je treba najodločneje obsojati in jih odklanjati, označiti je treba kot barbarstvo in skrajno nekulturen čin, kateremu v deželi svobodnega umetnostnega ustvarjanja ni mesta in ki tudi ne more pozitivno vplivati na razvoj umetnosti. Barbarizem, ki spominja na slična dejanja sežiganja knjig in ustanavljanja mučilnic umetnosti, in ki je ustvaril tudi pojem iznakažene umetnosti, se pojavlja tudi pri nas. Dejanje govori o tuji k nam prinešeni in presajeni miselnosti, kateri pri nas ne sme biti mesta. Tudi taka dejanja so znak, kako daleč je že dospela tuja propaganda tudi v krogih, ki so absolutno nasprotni nje izvoru.

Tako moramo gledati na te pojave in iskati korenine globlje. Obsojati moramo tako ravnanje in barbarsko početje, kateremu pri nas ne sme biti mesta. Če je bila plastika vsem res tak trn v peti, bi se gotovo našel tudi drug način, da bi ga bilo mogoče odstraniti. Vsem pa mora biti pred očmi dejstvo, da se po teh metodah more jutri zgoditi vsakemu drugemu umetniku iz raznih vzrokov isto in je že radi tega potrebno, da ni med njimi človeka, ki ne bi tega postopka kar najodločneje obsojal.

Ostane kipa pa stoji sedaj kot pečat naše »velike kulture« in smo mnenja, da naj tako ostane kot živa priča modernega vandalizma.

F. K. Kos

Pariz — Versajski park leta 1918

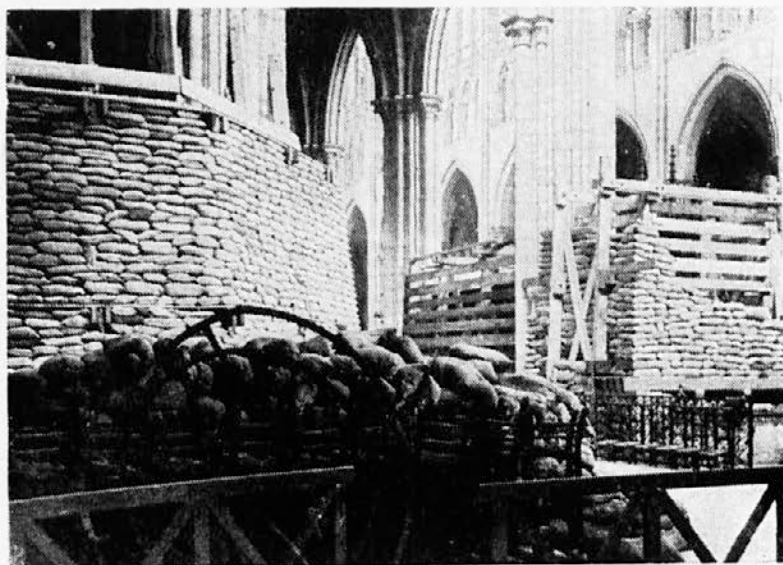
ZAŠČITA UMETNIN MED VOJNO

V težkih urah, ki jih preživlja sodobna Evropa, se je marsikdo vprašal, kaj bo z našimi muzeji in zakladi, ki jih hranijo, z zgodovinskimi spomeniki, skratka z vsem našim umetniškim premoženjem v primeru vojne. Kakšne mere so bile podvzete za ohranitev tega bogastva?

Vodilo bi predaleč, ako bi na tem mestu govorili o vseh pripravah, ki so jih gotovo morala završiti vodstva vseh muzejev in galerij v vsej Evropi, da se umetnine in spomeniki ohranijo. Ni dvoma, da obstojijo povsod metodično izdelani načrti in priprave, ki bodo sprejele vsa dela v varno shrambo. Izkušnje iz zadnje vojne so gotovo mnogo pripomogle, načrti so se izpopolnili, izvršene so vse priprave, ki predstavljajo tudi eno izmed tajnosti narodne obrambe, tako da tudi ljubitelji umetnin lahko mirno pričakuje negotovo prihodnost.

Govori se, da bo kakršenkoli bodoči konflikt bliskovit (*»Blitzkrieg«*, — la guerre foudroyante), prav s tako naglico bodo morali odgovorni činitelji poskrbeti tudi za varnost zaupanih jim umetnin. Vsaka improvizacija bi bila v takem primeru neodpustljiv greh, zaščita umetnin se mora na vsak način izvršiti po točnem, v naprej pripravljenem načrtu, da se čimbolj onemogočijo, razdejanja, ki so jih nekatera velika mesta doživela v zadnji svetovni vojni, razdejanja, ki predstavljajo škodo ne samo za dotično državo, marveč za vse kulturno človeštvo.

Potrebno je, da se s podrobno izdelanim načrtom v naprej pripravijo vsa prevozna sredstva, osebje in gradivo za prevoz umetnin, ki jih bo treba evakuirati v druga mesta in zaledju. Vsa dela, ki pridejo v transport, morajo biti v naprej katalogizirana v posebnih spiskih, podrobno numerirana in določene transportne linije za odvoz.

Notranjščina bazilike St. Denis med svetovno vojno — Grobnica Franca I.

Ves material za odvoz (vozila, zaboji itd.) mora biti v naprej glede trajnosti in odpornosti preizkušen, zlasti pa zagotovljeno osebje, ki bo pri evakuaciji sodelovalo.

Umetnine, ki so bile n. pr. v Španiji evakuirane iz Prada, so bile zavarovane z neverjetno pozornostjo in natančnostjo. Vse slike so n. pr. na poslikani strani pokrili s papirjem, zatem z nepremočljivimi pokrivali, prav tako so zadnje strani slik med slepimi okviri in platnom do vrha izpolnili s papirjem, vse skupaj pa tako trdno zavili, da ni mogla nikjer pronicati voda do slik. Okviri so imeli na oglih običajne posebne blazinice, da se niso v zabojih, kjer so bile slike nepremično fiksirane, odrgnili.

Leta 1914. so n. pr. v Louvru zavijali slike vso noč pri razsvetljavi avtomobilskih reflektorjev in do jutra so bila vsa dela, med njimi celo 3.000 kg težka Venera z otoka Milos, pripravljena za transport.

Naslednjo noč so nato zbirke naložili na vlak in naslednjega jutra je bil ves »Louvre« že v mestu Toulouse.

Toda če je že razmeroma lahko rešiti umetnine iz javnih zbirk in jih shraniti na drugih manj nevarnih mestih, nastane nova težava z zavarovanjem spomenikov. Najboljše sredstvo so še vedno z zemljo napolnjene vreče, ki so se v svetovni vojni izvrstno obnesle. Tako n. pr. bomba, ki je med vojno padla v pariško cerkev »Notre Dame«, baš radi teh vreč, visoko naloženih v notranjščini cerkve, ni povzročila večje škode in tudi katedralo v Reimsu so po bitki na Marni obložili z vrečami. Žal so bile te mere ukrenjene prepozno, vendar pa je uspelo rešiti fasado, ki od tega dne dalje ni trpela pomembnejše škode.

Gornje podatke smo posneli po francoskem strokovnem časopisju, ki je naravno resno vznemirjeno za primer bodoče vojne, saj predstavlja Francija zelo

Pariz — Okna paviljona Daru med svetovno vojno

bogato umetniško zakladnico v Evropi. Objavljamo tudi par slik, ki nazorno ilustrirajo naše beležke, z željo, da bi bil našim mladim galerijskim in muzejskim zbirkam prihranjen ves trud in nemir, ki bi ga zahtevalo evakuiranje naših narodnih zakladov.

M. B-a

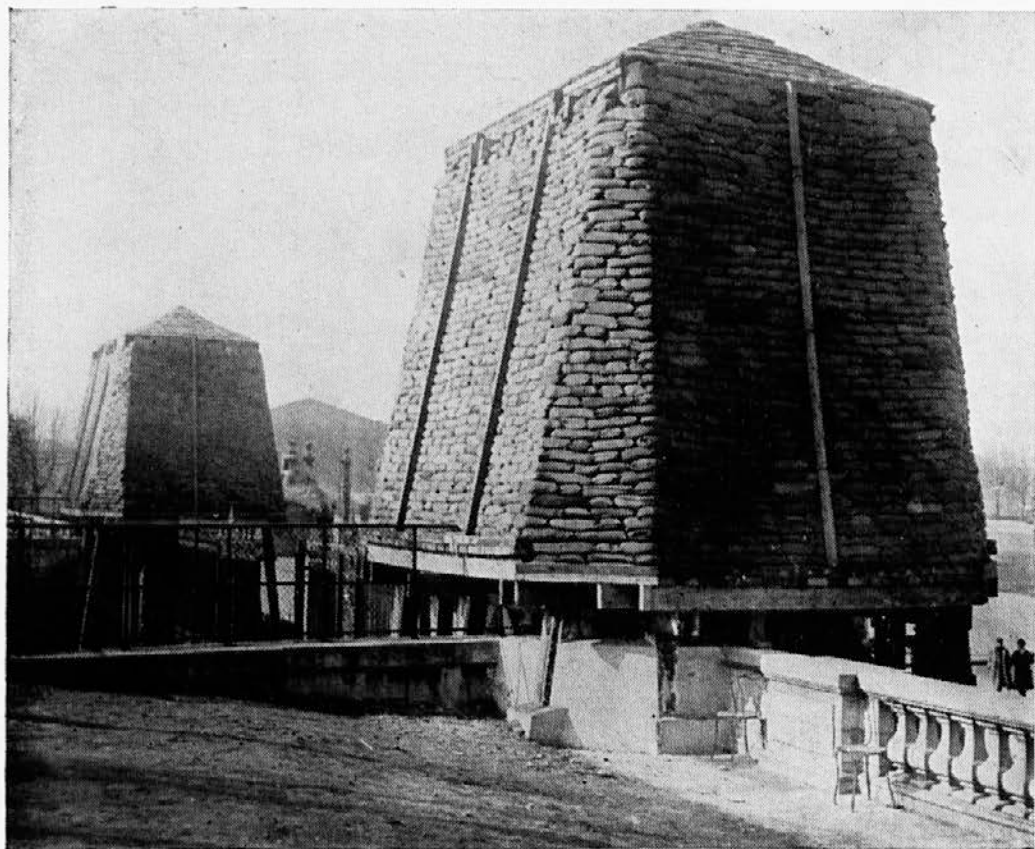
Marjan Savinšek

Eden izmed mnogih

Srce življenju je ponudil,
naj mu s tegobo ga napolni...
(To delajo obsojenci
in od trpljenja bolni.)

Zavrgel je ljubezen dragih,
odrekel se je tihi sreči...
(To delajo nesrečneži
in v vihri okrog blodeči.)

Naposled sklenil je živeti
in kljubovati, kljubovati...
(To delajo obupanci,
nevajeni lagati. —)

Pariz — Vhod v Tuilerije leta 1918

IZ UMETNIŠKEGA SVETA

Ivan Zajec, slovenski kipar, je v juliju t. l. praznoval sedemdesetletnico rojstva. Rojen je bil v Ljubljani in se je najprej šolal v očetovi delavnici, ki je bil tudi kipar. Zatem je mnogo potoval po Evropi in Ameriki.

Jubilanta odlikuje izredna plodovitost, je pa v svojem umetniškem delu tipičen predstavnik kiparja, ki je izšel iz obrtno samouške delavnice in se, ker slovensko kiparstvo v dobi, v kateri je doraščal, ni imelo nobene umetniške kiparske tradicije, kot jo je imelo n. pr. moderno slikarstvo od Ažbete dalje, pač ni mogel povzpeti do tistih zavidanja vrednih višin, kot so jih dosegli sodobni kiparji drugih narodov. Zlasti tipičen za Zajčevu umetnost je njegov Prešernov spomenik v Ljubljani, ki je bil izgotovljen tako rekoč s sodelovanjem in ob ži-

vahnem zanimanju vsega naroda, a se delo kljub temu ni povzpelo preko običajnega konvencionalnega monumenta. Solidno akademsko znanje dokazujeta obe plastiki »Preplašeni satir« in »Adam in Eva«, ki sta v ljubljanski Narodni galeriji.

Oton Iveković, znani hrvatski historijski slikar, je v začetku julija t. l. umrl, 70 let star, v Taborgradu pri Klanjcu na Hrvaškem.

Iveković je bil rojen 1869. leta v Klanjcu. Študiral je slikarstvo na Dunaju, v Monakovem in v Karlsruhe. 1908. leta je bil že profesor na zagrebški akademiji, kjer je tudi organiziral hrvatsko umetniško društvo »Lada«. Posvetil se je največ slikanju zgodovinskih motivov, posebno iz hrvatske zgodovine in imajo njegova dela še danes, ko je

Théodore Rousseau — Lastna podoba — Olje

krenilo slikarstvo na druga pota, gotovo vrednost in predstavljajo dragocene spomine na slavno preteklost.

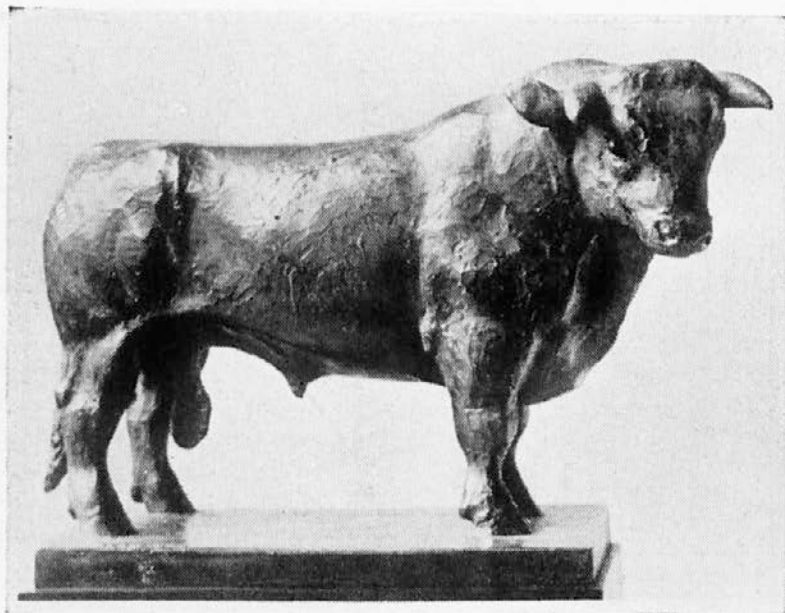
Iveković je bil poleg tega izredno bister pisec likovno teoretičnih in kritičnih esejev.

Pregled reproduciranih del

Giotto di Bondone je bil rojen ok. 1276 v Toskani in je umrl 1336. leta. Mladostna doba Giotto pade tedaj v konec 13. stoletja, ko je bilo italijansko slikarstvo še popolnoma pod vplivom bizantinskega, katerega predstavnik je bil v Italiji Cimabue. Slednji je za časa svojega umetniškega delovanja zelo slovel, ko pa je nastopil mladi Giotto, je slava Cimabua na mah zatemne-

la. Giotto je namreč pretrgal v posnemalnju tradicije, ki jo je nadomestil s samostojnim opazovanjem narave in je ustvaril tisti novi sladki, lepi stil, kot ga je imenoval v svojih poezijah Giottoov znanec, drugi veliki duh tedanje dobe — Dante.

Giottovo delo predstavlja v razvoju italijanskega slikarstva izredno pomembno zgodovinsko dejanje. Giottoov monumentalni stil predstavlja dalje poleg Dantejeve Divine Comedie tisti veliki kulturni kamen, na katerem je bila kasneje sezidana vsa ogromna stavba italijanske renesanse. Vse slikarstvo 14. stoletja v Italiji je črpalo iz neusahljivega vrelca tega slikarja mojstrskega znanja, katerega dela še danes po

Lemar — Bik — Pariški jesenski Salon

pravici občudujemo in da omenimo od njih le najvažnejša in nesporno priznana, to je freske v Capelli dell' Arena v Padovi, Mater božjo v florenški akademiji in freske v kapeli Bardi cerkve Santa Croce v Florenci.

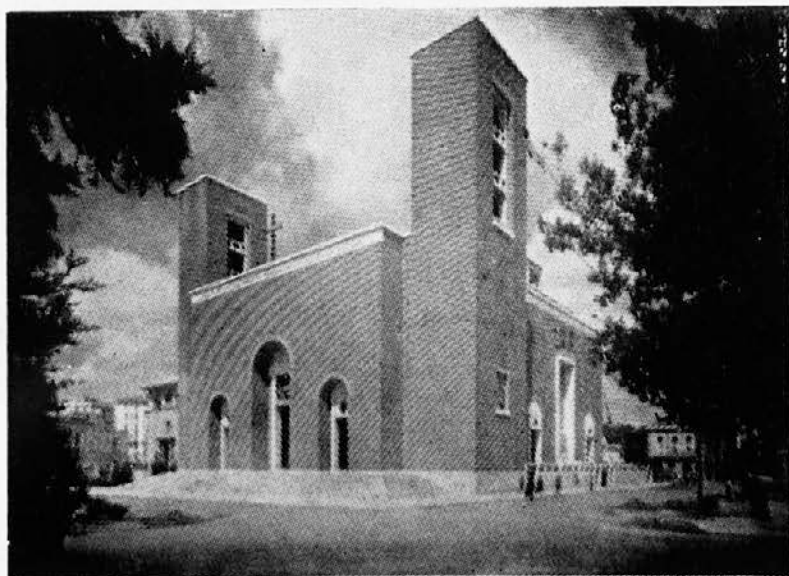
Caravaggio (Michel. Amerighi, imenovan C.) je živel v letih 1569—1609. Slikar je tedaj predstavnik italijanskega baročnega slikarstva, ki je imelo v Italiji več šol: iz pozno renesančne nastalo benečansko šolo, bolognsko šolo (Carracci, Domenichino, Guido Reni) in naturalistično šolo, katere utemeljitelj je bil Caravaggio. Slednja se je opirala predvsem na študij narave in je uporabljala tisto močno kontrastno osvetljava prizora, tako zvani *Chiaroscuro*, ki dviga v močnih plastičnih podobah osvetljene dele teles iz popolnoma temnega ozadja, tehnika, ki jo je kasneje uporabljal tudi Rembrandt. Šola se je pod vplivom Caravaggia razvila v Neaplju, kjer je živel slikar leta 1607. in ustvaril nekaj redkih, a morda najpomembnejših slikarskih del italijanskega seicenta.

Ludolf Backhuyzen, rojen 1631 v Emdenu, umrl 1709 v Amsterdamu, je bil znamenit slikar marin in je izhajal iz nizozemske šole. Krajina, ki jo objavljamo, je v muzeju Pescatore v Luxembourg. Zanimivo je,

da mala samostojna knaževina Luxembourg, ki ima nekaj nad 260.000 prebivalcev doslej ni mogla svojih umetniških zakladov izročiti za javni ogled, ker ni imela nobenega muzeja. V letošnjem letu pa je bil odprt muzej Pescatore, ki ima nič manj kot pet nadstropij in v katerem so razstavljena dela nekaterih znamenitih slikarjev (Canaletto, Delacroix, Guardi, Backhuyzen, Prud'hon, Vernet, Jan Steen). Vse te slike so bile poklonjene muzeju iz privatnih zbirk patricijskih rodbin Pescatore in Lippmann.

Giovanni Bellini (1429—1516) je našim čitateljem že znan iz lanskega letnika (str. 272).

Katedrala v Reimsu je eden najslavnejših spomenikov francoskega duha, mesto samo je igralo znamenito vlogo v zgodovini Francije. Znano je, da je katedrala, ki predstavlja enega najlepših spomenikov francoske gotike, v svetovni vojni zelo trpela. Po prevratu so prihajale številne zbirke denarja iz vseh krajev sveta in po skoraj dvajsetletnem trudu je uspelo katedralo restavrirati v vsej lepoti. Kot uvod velikih slavnosti, ki so bile lani v juliju v Reimsu, je bila v Parizu prirejena razstava nekaterih znamenitih umetnin iz Reimsa,

Cerkev Kristusa Kralja v Rimu — Arhitekt Marcello Piacentini

med katerimi je bila tudi naša Mati božja z Jezuščkom iz XIV. stoletja, ki je zanimiva že po tem, ker stoji dete na kolenih matere, kar je v gotskem kiparstvu precej redek način kompozicije.

Charles Dufresne, francoski slikar, je v septembru 1938 umrl v La Seyne pri Toulonu, 62 let star. Bil je kot človek in posebej kot umetnik zelo priljubljen. Kipar Despiu, ki je bil poleg slikarja Segonzaca njegov najboljši prijatelj, je na dan smrti izjavil, da je Dufresnova smrt težko prizadela celo generacijo francoskih slikarjev, ki ga je prištevila med najboljše umetnike.

Dufresnove slike odlikuje izredno svoboden ritem, ki ga je dovedel do najbolj preprostih kompozicij. Pri kubizmu si je izposodil nekatere konstruktivne elemente v katerih je našel vse principe za svoje velike dekoracije, ki jih izvršil za mnoge pariške javne zgradbe. Posebno znani so njegovi osnutki za tkane preproge, za narodni mobiljar, ki jih je izvršila državna tkalnica gobelinov v Beauvaisu in katerih en primer objavljamo tudi v naši številki.

Théodore Rousseau je bil rojen 1812. leta v Parizu in je umrl 1867. leta v Barbizonu. Rousseau je bil z izjemo Corota gotovo eden največjih francoskih krajinarjev v drugi polovici XIX. stoletja. Njegova dela so krepka in globoka, obenem izvirna in naslonjena na tradicijo. Vzornike bi mu

še najlažje našli pri holandskih mojstrih XVII. stol. in pri Francozih Poussinu in Gelléeju.

Kljub odličnim kvaliteta vse svoje življenje pri občinstvu ni imel posebnega uspeha. Še leta 1866. se je razvil med slikarjem in trgovcem z umetninami sledeči zanimivi dvogovor:

- Če bi imel vsaj 5.000 frankov rente...
- Imeli jo boste!
- Kako to?
- Odkupim vam za 100.000 frankov vsa

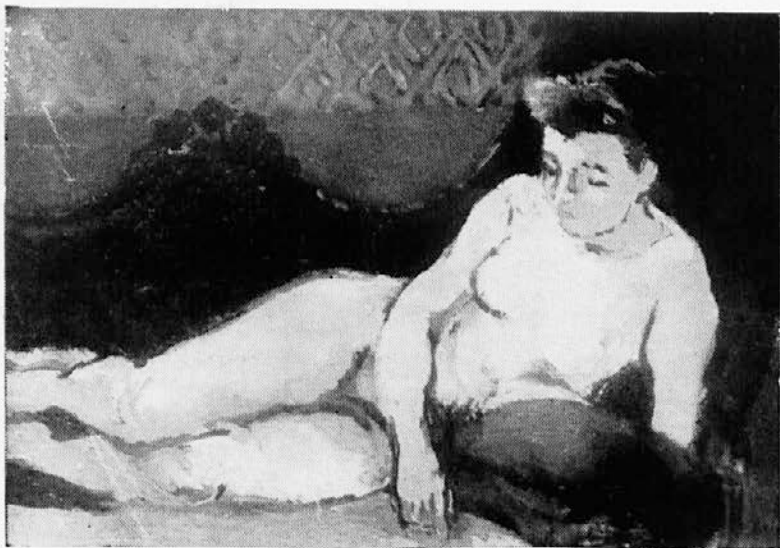
vaša mladostna dela.

Tako kratek in stvarjen je bil razgovor med Rousseaujem in trgovcem Bramom, eno leto za tem je R. umrl in vse tiste male drobne mladostne risbe, skice, osnutki za velika kasnejša dela, so na lanski razstavi, ki jo je priredil vnuk tudi že umrlega Brama, dosegle izreden uspeh.

Razume se po sebi, da se danes R. slike, ki sta jih tako dosledno odklanjala kritika in občinstvo, trgujejo po fantastičnih cenah nad 100.000 frankov za komad.

Tako se je pač uveljavil ta »barbizonski puščavnik«, ki je za časa svojega življenja poleg priznanj svojih prijateljev (Millet!) poznal samo eno priznanje ljubeznivega in uvidnega, visoko naobraženega trgovca in ljubitelja umetnin Brama.

Nicolas Poussin (1594—1665) je bil mojster francoskega klasičnega slikar-

Brianchon — Ženski akt — Olje — Pariški jesenski Salon

stva. Slikar je bil izredno plodovit in so se ohranile številne njegove mojstrovine. Bival je dolgo časa v Italiji, kar je dalo njegovemu čopiču tisti nežni a obenem krepki zamah, ki je tako značilen za vsa njegova dela.

Iz pariških razstav objavljamo še plastiko Lemarja in ženski akt Brianchona, kot primer sodobne italijanske arhitekture pa cerkev Kristusa Kralja v Rimu po načrtih arhitekta Marcella Piacentinija.

Veselin Staikov, je predstavnik moderne bolgarske likovne umetnosti, razstavljal je pred leti z uspehom tudi v Ljubljani.

Slikar Ivan Čargo o materi na Gmajni

Zakotni, ljubljancanom skoraj tuj park, se je proslavil. Niso se na njem pasle krape, tudi orhideje niso vabile čebel, ajda bi na tem mestu morda zorela; ali kaj, ko je vsemu kriv čuden spomenik! Iz kulturne radovednosti je trava hunsko poteptana — kip kmetijske matere je oskrunjen. Črn katran in »vešč« dleto sta ga oskrunila, ne kmetjska motika!

Na kratko, vandalizem! Žalostno iz te Šentflorjanske doline! Estetični okus — zamisel — izdelava? Vse v redu, samo ni v redu barbarsko obračunavanje, čeprav se gotovim estetom želodci barbarsko krčijo. Kritika je dovoljena, dekadenca umetnika

lahko tudi razvojna. Groteska je grotesko potencirala — ena je izzivalno ustvarila, druga izzivalno uničila. Žalosten je samo ta primer v naši slovenski sredini. Mnenje laične javnosti je bilo izzvano (mogoče opravičeno), ali pošteno mnenje tako dejanje obsoja! Da bi se neestetični pogrešek mestne urbanistike odstranil, za to so perešni boji na pravem mestu. Vihra revolucije uničuje imovine, gre pa mimo spomenikov, posebno če so ti kmetjsko zamišljeni. Če so pa literarno groteskno izraženi, ni suha materija temu nič kriva. Veto tej literarno kiparski betonski grupi ima svoje ozkosrčno ozadje — politika je politika — osebnost je osebnost — pobalinstvo je pobalinstvo — eksperiment in burleska umetniške hudomušnosti — je eksperiment! Lovorika ima svoj čar — če se pa lovor osuši, je tudi za skromno juhuco dober!

Resnici in stvarnosti v lice! Taki načini in take razsodbe o umetniški estetiki, najsi bo ta grobo infantilna, ali pa renesančno nadestetska, tudi lahko osebno samopašna, taki načini so žalostno spričevalo za našo sredino! Vsak pošten Slovenec obsoja tako obračunavanje. Pred resnico naj popadajo vse kulise, taka početja spadajo med barbarsko moderno metodiko. Sohe, kipi ali celo javni vrtni spomeniki se ne odstranjujejo na tak način. To surovo rušenje ni vzkliko iz razžaljenosti materinih občutij!

Toliko resnici na ljubo!

(aSl. doma)

ostane

Vljudno naj vam, blagorodni, berem pismo učenega gospoda iz Zagreba, ki je med drugim tudi dognal, da ste Slovenci »zdrave in čile rase« — pa to ni tako važno, kakor tudi ni, da je dognal, da so izvršilci »dečki« in ne »slovenske žene« kot ste bili poučeni po dnevnem časopisju — le škoda, da je modri Salomon že bil... Pa naj berem:

Nisem videl skulpture na Muzejskem trgu, ki so jo razbili, niti ne vem, kdo jo je napravil. Ali iz vaših kritičnih pripomb v članku v sobotni številki »Jutra« posnemam, da je bil to izrodek odrekanja slovenski samobitnosti in nesmiselnega posnemanja proizvodov degeneriranih pripadnikov po čuvstvenosti, umstvenosti in npravstvenosti popolnoma tujih nam ras, med katerimi se posebno odlikujeta znani Epstein in H. Moore s svojimi potegavščinami, ki jih razni snobi in norci na Angleškem drže za umetnine.

Ne morem pa se z vami strinjati, ako »ne morete odobravati načina, s katerim so dali poškodovalci spomenika duška svojemu odporu« in da je to dejanje »samo vredno obsodbe«. Ne, velečenjeni gospod urednik, kot biolog moram konstatirati, da je to z biološkega stališča **najrazveseljivejši pojav zadnjih let** na Slovenskem. Gre namreč za elementaren izbruh slovenske rasne samozvesti, ki kaže, kako zdrav in čil narod smo, ko sami od sebe eliminiramo iz naše sredine ono, kar je tuje naši samobitnosti, prav kakor zdravo in odporno telo kljubuje parasitom, ki se skušajo v njem vgnezditi. Pri drugih, mnogo večjih narodih so morali ljudem odpreti oči šele s posebnimi zakoni in uredbami, da so postali sposobni razlikovati med pravo umetnostjo in proizvodi degenerirane čuvstvenosti in fantazije »umetnikov«, ki so izgubili vsako vez z narodno dušo; pri nas pa se iz naroda samega, brez vsakih naredb in predpisov, javljajo duševno zdravi in čili ter svoje slovenske krvi svestni elementi, da obračunajo s takimi likovnimi proizvodi, ki so našemu duhu, našemu v dednih osnovah vcepljenemu pojmovanju o lepoti, tuji in diametralno nasprotni. Neznanim izvršilcem narodne obsodbe pa kličem: **bravo, dečki!** Le tako naprej, zavedajte se dalje svoje plemenite slovenske krvi in trebite tak k nam presajeni in nam vsiljeni zastareli plevel, ki so ga že zdavnaj drugi zdravi in čili kulturni narodi izpulili iz svojih njiv.

Zahvaljujem se Vam za uvrstitev teh vrstic in beležim z odličnim spoštovanjem

V Zagrebu, dne 16. julija 1939.

Prof. dr. Boris Zarnik

—a

Knjigo dr. France Mesesnel:
JANEZ IN JURIJ ŠUBIC

naročite pri

**UČITELJSKI
TISKARNI**

v Ljubljani, Frančiškanska ul. 6.

Ravno tam lahko naročite:

Anton Podbevšek: **IVAN GROHAR**

Lucijan M. Škrjanc: **EMIL ADAMIČ**

Janez Šubic

Mestna hranilnica ljubljanska

ima vlog nad Din 400.000.000.—

Lastne rezerve Din 28,650.000.—

Daje posojila na menice in vknjižbe.

Za vse obveze hranilnice jamči Mestna občina ljubljanska

I. KETTE, LJUBLJANA

priporoča bogato izbiro klobukov, kravat, perila i. t. d.

JOŽE ŽABJEK

KNJIGOVEZNICA — — LJUBLJANA, DALMATINOVA 10

TELEFON 24-87

Najmoderneje urejena delavnica za vsa knjigoveška dela. Hitra in točna postrežba pri nizkih cenah. Izdelovanje posebnih akcidenčnih vezav po individualnih osnutkih. Trgovske knjige po naročilu, lastni črtni stroj za vse vrste rastriranih tiskovin. Izvirne platnice za »UMETNOST« (Din 15, z vezavo Din 20.— za vsak letnik).

NARODNA TISKARNA

V LJUBLJANI, KNAFLJEVA 5

IZVRŠUJE RAZLIČNE MO-
DERNE TISKOVINE OKUS-
NO, SOLIDNO IN POCENI

TELEFON ŠT. 31-22 – 31-26
POŠTNI ČEKOVNI RAČUN
V LJUBLJANI ŠTEV. 10.534

